

Anna Ziemlewska

Noty

Rocznik Toruński 28, 153-162

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Noty

Folia Toruniensia, Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika w Toruniu, t. 1, Toruń 2000

Toruńskie księgozbiory kształtowały się i rozwijały już od średniowiecza. Tworzące je księgi docierały do Torunia z odległych miejsc lub powstawały w grodzie Kopernika dzięki Radzie Miejskiej, mendenkanckim klasztorom, szkołom, na czele z Gimnazjum Akademickim, ich profesorom, licznym humanistom i bibliofilom. Dziś te liczne rękopisy, starodruki, panegiryki, ulotne druki, ekslibrisy, znajdują się głównie w Książnicy Miejskiej w Toruniu i od dziesiątków lat stanowią niewyczerpane źródło badań i dociekań, przedmiot dysertacji naukowych z zakresu literatury, językoznawstwa, historii Pomorza, medycyny, astronomii i wielu innych dziedzin naukowych. Lepszemu poznaniu tych zbiorów ma służyć nowy periodyk „Folia Toruniensia”, powołany pod auspicjami Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Książnicy Miejskiej w Toruniu. Funkcję redaktora naczelnego sprawuje prof. Janusz Tandecki z Instytutu Historii i Archiwistyki UMK. Czasopismo jest adresowane nie tylko do środowiska naukowego, ale także do szerokiego kręgu miłośników książek. W pierwszym numerze można znaleźć m.in. artykuły o średniowiecznej bibliotece klasztoru franciszkanów toruńskich, o rękopiśmiennych dedykacjach autorskich na starodrukach w Książnicy Miejskiej, o jednym z najstarszych planów Torunia, krótkie szkice prezentujące różne aspekty działalności Książnicy Miejskiej, Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Towarzystwa Bibliofilów im. Joachima Lelewela wreszcie publikacje inwentarza burmistrza toruńskiego Macieja Grätscha i panegiryku Martina Opitza, napisanego w hołdzie Annie Wazównie (w wersji łacińskiej i polskiej). Artykuły zostały uzupełnione streszczeniami w języku angielskim i niemieckim.

Homo bibliographicus. Henryka Baranowskiego zmagania z bibliografią, red. Adam Domański, Mirosław A. Supruniuk, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2001

Od czasów Lelewela bibliografia nie jest pojmowana jedynie jako techniczna umiejętność, ale istotny składnik badania naukowego i samoistne narzędzie poznania. Od tamtych czasów jest domeną działalności wielkich badaczy, takich jak Estreicherowie, Ludwik Finkel czy Jan Baumgart. W toruńskim środowisku także funkcjonuje wspólny „homo bibliographicus” – doktor Henryk Baranowski, autor lub współautor m.in. bibliografii: kopernikowskiej, historii Pomorza Wschodniego i Zachodniego, Torunia oraz Wilna. Dla uczczenia 70-lecia urodzin i 45-lecia pracy H. Baranowskiego w 1991 r. odbyły się w Bibliotece Głównej UMK uroczystości jubileuszowe, które zgromadziły badaczy, bibliofilów i wielu przyjaciół jubilata. Już wtedy narodziła się idea wydania zaprezentowanych wystąpień i listów gratulacyjnych. Stało się to możliwe dopiero 10 lat później. Oprócz zebranych przed dekadą materiałów w pozycji znalazły się jeszcze, publikowane w 1994 r. w „Zapiskach Historycznych”, artykuł Bogdana Wachowiaka o charakterze i znaczeniu „Bibliografii historii Pomorza Wschodniego i Zachodniego oraz krajów regionu Bałtyku”, a także opracowany przez Marię Nędzewicz spis prac doktora Henryka Baranowskiego.

*Toruń jako ośrodek wymiaru sprawiedliwości w przeszłości i współczes-
nie*. Materiały z konferencji naukowej odbytej 24.05.99 w Toruniu,
red. T. Zakrzewski, Towarzystwo Miłośników Torunia, Toruń 2000

Wymiar sprawiedliwości towarzyszy miastu od zarania jego dziejów. Wciąż przekształcany, rozbudowywany bądź ograniczany, przez wieki dzielił losy Torunia, bronił przed chaosem i stał na straży porządku. Przypomnieniu jego istotnej roli służyła konferencja naukowa zorganizowana wiosną 1999 r. przez Fundację Centrum Prawa Polskiego i Europejskiego, toruńskie instancje prawne oraz To-Mi-To. Aby ukazać wszystkie aspekty funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w dawnym i obecnym Toruniu, na sesji zebrali się zarówno badacze dziejów miasta, historycy prawa, jak i praktykujący prawnicy oraz konserwatorzy zabytków. Ich wystąpienia zostały zebrane i opublikowane przez To-Mi-To. Artykuły autorstwa Zenona Huberta Nowaka, Danuty Janickiej, Grzegorza Górskiego i Andrzeja Leciaka są poświęcone zagadnieniom historycznym – sądownictwu toruńskiemu w okresie panowania krzyżackiego oraz w epoce

nowożytnej, miejscowym sądom pod zaborem pruskim, instancjom wymiaru sprawiedliwości w II Rzeczypospolitej, wreszcie strukturze, pozycji i zadaniom prokuratury toruńskiej w przeszłości i współcześnie. Ostatnie lata funkcjonowania toruńskiego wymiaru sprawiedliwości, wkład środowiska uniwersyteckiego w jego rozwój, a także perspektywy na przyszłość znalazły swój wyraz w opracowaniach Krystyny Kamińskiej, Ryszarda Łaszewskiego, Błażeja Wierzbowskiego i Violetty Kwiatkowskiej-Darul. Tom zamyka artykuł Zbigniewa Nawrockiego o zabytkowych budynkach i miejscach związanych z wymiarem sprawiedliwości w Toruniu, tzn. izbach sądowych w Ratuszu Staromiejskim, areszcie zwanym „najniższą komórką mieszcząską”, więzieniach, pregiierzach, miejscach straceń i zakuwania w dyby.

80 lat Teatru w Toruniu 1920-2000, pod red. Janusza Skuczyńskiego, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2000

W ubiegłym roku toruńska scena obchodziła 80 rocznicę powstania. Z tej okazji Instytut Literatury Polskiej, Teatr im. Wilama Horzycy oraz Zarząd Miasta Torunia zorganizowały ogólnopolską sesję naukową poświęconą jubilatowi. Materiały na niej zaprezentowane zostały opublikowane w zbiorze *80 lat Teatru w Toruniu 1920-2000*. Czytelnik znajdzie w nim szczegółową kronikę toruńskiej sceny, zawierającą biogramy kolejnych dyrektorów, reżyserów, informacje o premierach, gościnnych występach i innych przedsięwzięciach artystycznych, a także eseje ukazujące kilkunastuletnie tradycje teatralne grodu Kopernika, szkice opisujące wybrane przedstawienia i dzieje toruńskich festiwali. Obok naukowych rozpraw historyków teatru znalazły się w tej publikacji także wspomnienia i bardzo osobiste artykuły ludzi związanych ze sceną i jej twórcami, pozwalające spojrzeć na tę instytucję z innej, prywatnej perspektywy. Obszerna pozycja, uzupełniona licznymi fotografiami zespołów artystycznych, scenografii i poszczególnych spektakli, daje ciekawy obraz działalności i osiągnięć sceny toruńskiej, jej wkładu w życie kulturalne miasta i dzieje polskiego teatru w XX stuleciu.

Aleksandra Szrajer, *Życie kulturalne Torunia w latach 1975-1995*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001

Bogate życie kulturalne Torunia, obfitujące w festiwale, wystawy, premiery teatralne i liczne odczyty jest przedmiotem wielu opracowań, ale badacze

koncentrują się głównie na wcześniejszych epokach, rzadko natomiast podejmują trud uporządkowania zjawisk z najbliższej historii lub współczesnych. Jedną z prób wypełnienia tej luki stanowi książka Aleksandry Szrajer. Autorka zajmuje się ostatnią ćwiercią XX w., kiedy to dzięki uniwersytetowi, statusowi miasta wojewódzkiego i wybitnym jednostkom miały szansę zaistnienia w grodzie Kopernika różne przedsięwzięcia i instytucje kulturalne. Dla uzyskania pewnego dystansu wobec tych zjawisk za cezurę końcową został przyjęty rok 1995. Autorka, świadoma ogromu materiału, nie miała ambicji stworzenia rejestru wszystkich imprez i inicjatyw z tego okresu. Jej praca jest raczej szkicem do obrazu środowiska plastycznego, literackiego i muzycznego Torunia, przeglądem wybranych instytucji i organizacji kulturalnych, takich jak teatry, muzea, galerie, biblioteki, kina, wreszcie różnego rodzaju stowarzyszenia, m.in. To-Mi-To czy TTK. Więcej miejsca A. Szrajer poświęciła prezentacji problemu ochrony i rewitalizacji zespołu staromiejskiego, który niedawno został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Mirosław Giętkowski, Zbigniew Karpus, Waldemar Rezmer, *Twierdza Toruń. Stan w latach dwudziestych XX wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001

Toruń i jego fortyfikacje od dawna interesowały badaczy i miłośników wojskowości. Średniowieczne mury, nowożytny umocnienia czy XIX-wieczne forty, które przez setki lat nadawały kształt miastu, decydowały o jego rozwoju i pozycji w państwie, doczekały się już wielu opracowań naukowych i publicystycznych. Nowa pozycja o toruńskiej twierdzy prezentuje dokumenty zachowane w zbiorach Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie–Rembertowie, pochodzące z czasów inwentaryzacji umocnień w okresie międzywojennym. Publikacja źródeł poprzedzona jest obszernym wstępem zawierającym próbę zarysu dziejów toruńskiej twierdzy. Zamieszczenie planów sytuacyjnych, fotografii, korespondencji dowódców oraz opisów urządzeń obronnych i poszczególnych fortów umożliwia poznanie stanu twierdzy w latach dwudziestych XX w., kiedy to straciła już ona swoje militarne znaczenie. Książka przygotowana dla badaczy historii najnowszej Torunia, miłośników techniki i inżynierii wojskowej, może okazać się także pomocna przy zagospodarowywaniu fortów dla celów gospodarczych, turystycznych i rekreacyjnych.

Marian Lysiak, *Neurologia toruńska. Jubileusz 50-lecia istnienia Oddziału Neurologicznego Szpitala Miejskiego i Wojewódzkiego w Toruniu (1948-1998)*, Agencja Wydawnicza XPRESS, Toruń 1998

Szpital, przytułki i leprozoria były nieodłącznym elementem miast już od okresu średniowiecza. Toruń także dbał o higienę i opiekę medyczną. Zatrudniał w tym celu fizyków, jak kiedyś określano lekarzy, a wśród nich Jerzego Segera czy też Samuela Thomasa Soemmerringa, twórcę kilkutomowego podręcznika anatomii ciała ludzkiego i studium o mózgu i rdzeniu kręgowym. Chociaż medycy toruńscy już w poprzednich wiekach wykazywali zainteresowanie układem nerwowym, pierwszy oddział neurologiczny powołano w Toruniu dopiero w latach dwudziestych XX w. Po II wojnie światowej i przybyciu do grodu Kopernika wielu pracowników Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, m.in. doc. dr hab. Janiny Hurynowicz, zaistniały możliwości rozwoju badań na UMK oraz w Centralnej Wojewódzkiej Przychodni Zdrowia Psychicznego. Dzieje Zakładu Neurofizjologii i Fizjologii Porównawczej i innych placówek podobnego typu, losy ich twórców i oddanych pracowników zostały opisane w niewielkiej pozycji autorstwa Mariana Lysiaka pt. *Neurologia toruńska*. Publikacja ukazała się już w 1998 r., z okazji jubileuszu 50-lecia istnienia Oddziału Neurologicznego Szpitala Miejskiego i Wojewódzkiego w Toruniu.

Sławomir Słowik, *Polskie życie sportowe w Toruniu w okresie międzywojennym (1920-1939)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000

Historia sportu toruńskiego pozostawała na marginesie badań nad przeszłością miasta. Trudu częściowego przynajmniej wypełnienia tej luki podjął się Sławomir Słowik. Jego praca magisterska została wyróżniona w konkursie organizowanym przez To-Mi-To, a następnie opublikowana przez wydawnictwo Adama Marszałka. Ukazuje ona początki życia sportowego w Toruniu jeszcze pod zaborem pruskim, a następnie jego losy w latach 1920-1939. Czasy i nieprzychylnie nastawienie części społeczeństwa nie sprzyjały rozwojowi tej dziedziny życia. Brakowało pieniędzy, obiektów, zainteresowania władz, wiele klubów okazywało się efemerydami. Toruń stał się mimo to ważnym ośrodkiem sportu, głównie dzięki stacjonującemu tutaj wojsku i grupie prawdziwych entuzjastów. Książka prezentuje sylwetki tych wszechstronnych, często

zapomnianych zawodników, historię licznych klubów i stowarzyszeń sportowych, wreszcie wkład ośrodka toruńskiego w rozwój polskiego sportu w okresie międzywojennym.

Bazylika katedralna w Toruniu, Pomorska Oficyna Wydawnicza, Bydgoszcz 2001

Historię i zabytki Torunia ukazują i opisują liczne przewodniki, informatory, monografie oraz albumy. Jeden z nich, przygotowany przez Pomorską Oficynę Wydawniczą, został poświęcony najważniejszej świątyni w Toruniu – bazylice katedralnej pw. św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty. Autorzy podjęli się trudnego zadania prezentacji w jednej pozycji całego bogactwa architektury i wyposażenia kościoła. Nowy album pozwala dostrzec piękno form architektonicznych oraz skarby z zakamarków kaplic, zakrystii, prezbiterium, imponujące malowidła ścienne, wreszcie odlany przed ponad 500 laty dzwon Tuba Dei. Wspaniałe zdjęcia ukazują stroje i atrybuty świętych, twarze dobrodziejów świątyni, wybitnych torunian i okolicznej szlachty, detale ołtarzy, epitafiów, ambon, a także niedostępne często dla wiernych i turystów księgi, monstrancje, kielichy, szaty liturgiczne i relikwiarze. Obok tej uczy dla oka album oferuje również krótki zarys historii świątyni i samego miasta w wersji polskiej, niemieckiej i angielskiej.

Powrót Marszałka, Społeczny Komitet Budowy Pomnika Marszałka Józefa Piłsudskiego, Toruń 2000

„Spoiwem wspólnoty narodowej jest pamięć o ludziach i ich czynach. Szczególnym wyrazem pamięci są pomniki, stawiane tym, których zasługi dla sprawy narodowej są najprzedniejszej próby”. Przed kilkoma miesiącami takiego uznania doczekał się Marszałek Piłsudski, którego pomnik stanął w centralnym miejscu miasta. Codziennie przemykają obok niego setki samochodów i mieszkańców Torunia, którzy spoglądają na niego przez kilka chwil. Tymczasem warto Naczelnikowi i jego monumentowi poświęcić trochę więcej uwagi. Taką możliwość daje album *Powrót Marszałka* prezentujący dzieje wznoszenia pomnika – poczynwszy od pierwszego spotkania społecznego komitetu aż po ceremonię odsłonięcia. Liczne dokumenty i fotografie pozwalają prześledzić ten proces, poznać pomysłodawców, wykonawców i sponsorów. Natomiast teksty wygłoszonych na specjalnie zorganizowanej konferencji z okazji odsłonięcia po-

mnika wystąpieni Mariusza Wołosa, Mieczysława Wojciechowskiego, Andrzeja Piotrowskiego i Mieczysława Skrzypka ukazują związki Marszałka z Toruniem i przybliżają sylwetkę tego wybitnego męża stanu i dowódcy.

Mennice i monety toruńskie 1233/38–1765. Katalog wystawy, Muzeum Okręgowe w Toruniu, Toruń 2001

W maju 2001 r. została otwarta w Ratuszu Staromiejskim stała ekspozycja „Mennice i monety toruńskie 1233/38–1765”. Towarzyszy jej katalog przygotowany przez komisarza wystawy Adama Musiałowskiego. W krótkim eseju zostały nakreślone losy mennic w grodzie Kopernika oraz ich powiązania z historią państwa zakonnego i Rzeczypospolitej szlacheckiej. Dla zobrazowania dziejów monet toruńskich w katalogu zamieszczono liczne fotografie denarów, półskojców, kwartników, szelągów, groszy, talarów i dukatów wybijanych w poszczególnych okresach przez mennice krzyżackie, stanowe, miejskie i królewskie. Dzięki przystępności wykładu i czytelnym ilustracjom katalog może zainteresować nie tylko historyków sztuki czy numizmatyków, ale również szerokie grono hobbystów i osób zainteresowanych różnymi aspektami historii Torunia.

Pozycje wydane z okazji jubileuszu 125-lecia Towarzystwa Naukowego w Toruniu:

Działacze Towarzystwa Naukowego w Toruniu, t. II, pod red. Mariana Biskupa i Andrzeja Gizińskiego, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2000

Z okazji jubileuszy stowarzyszeń czy instytucji kulturalnych często wraca się także pamięcią do ich twórców i działaczy. Tak też uczyniło TNT i przed 25 laty wydało z okazji stulecia istnienia publikację poświęconą najbardziej zasłużonym członkom: Zygmuntowi Działowskiemu, Ignacemu Lyskowskiemu, księdzu Stanisławowi Kujotowi, Ottonowi Steinbornowi, Zygmuntowi Mocarskiemu, Władysławowi Łędze i Pawłowi A. Czapplewskiemu. Wszystkie te postacie odegrały wybitną rolę w toruńskim środowisku przełomu wieków i w procesie kształtowania się TNT. Ich biogramy wypełniły całą pozycję i zabrakło miejsca dla innych osób, związanych z Towarzystwem po II wojnie światowej. Aby wypełnić tę lukę, na jubileusz 125-lecia TNT przygotowało II tom wydawnictwa *Działacze Towarzystwa Naukowego w Toruniu*. Tym razem na kartach książki

można znaleźć m.in. biogramy tak wybitnych postaci jak: Helena Piskorska, Karol Górski, Konrad Górski, Wilhelmina Iwanowska i Antoni Swinarski. Badacze ci należeli do różnych generacji, zajmowali się różnymi dziedzinami nauki: historią, literaturą, astronomią, naukami przyrodniczymi, a losy przywiodły ich do Torunia z różnych ośrodków, takich jak Poznań i Wilno. W grodzie Kopernika związali się nie tylko z uczelnią, ale również z TNT, nadając mu bardziej akademicki charakter. Nowa publikacja nie tylko ukazuje sylwetki zasłużonych działaczy TNT, ale rysuje też ciekawy obraz powojennego Torunia i polskiej nauki.

Szczepan Wierchostłowski, *Ignacy Łyskowski 1820–1886. Polityk i publicysta, pierwszy prezes Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2000

W ubiegłym roku ukazała się monografia znanego społecznika i publicysty Ignacego Łyskowskiego autorstwa Szczepana Wierchostłowskiego. Postać pierwszego prezesa TNT często pojawiała się na kartach historii dziewiętnastowiecznego Torunia i Prus Zachodnich. Jego biogramy zostały umieszczone w *Polskim Słowniku Biograficznym* i *Toruńskim Słowniku Biograficznym*, jak również w pozycjach popularnonaukowych takich jak *Wybitni ludzie dawnego Torunia*. Ciągłe jednak brakowało kompleksowego opracowania wszystkich przejawów działalności Łyskowskiego. Okazją do przygotowania ściśle naukowej monografii stał się dopiero jubileusz 125-lecia TNT. W odrębnych rozdziałach zostały ukazane różne formy aktywności Łyskowskiego: proces kształcenia, działalność polityczna na terenie prowincji oraz w pruskim, a następnie niemieckim parlamencie, prace z dziedziny ekonomii i gospodarki wreszcie cały szereg poczynań zmierzających do podniesienia poziomu oświaty wśród Polaków i zachowania świadomości narodowej w obliczu zorganizowanej akcji germanizacyjnej. Dla lepszego zrozumienia nowatorstwa poglądów i poczynań pierwszego prezesa TNT oraz warunków i trudności, w jakich przyszło mu działać, książka została wzbogacona o rozdział przedstawiający sytuację społeczno-polityczno-gospodarczą w Prusach Zachodnich w XIX w.

Anna Supruniuk, *Bibliografia prac i publikacji Towarzystwa Naukowego w Toruniu za lata 1961-1999*, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2000

Towarzystwo Naukowe w Toruniu doczekało się kilku syntetycznych opracowań swoich dziejów, ukazujących zmienne losy tej instytucji, jej struktury i zasady funkcjonowania. Uzupełnienie dla tych publikacji stanowią szczegółowe „Sprawozdania TNT” oraz *Bibliografia prac TNT 1875-1960* autorstwa Emmy Skobejko i Ireny Jaworczakowej, które dają pełny obraz ogromu prac badawczych, a także podejmowanych i realizowanych przez Towarzystwo inicjatyw. Niestety dla okresu po 1960 r. badacze i miłośnicy dziejów Pomorza, zakonu krzyżackiego i Prus dysponowali tylko krótkimi notatkami bibliograficznymi oraz informacjami o ofercie handlowej TNT. Jedynie część prac znalazła się w *Bibliografii miasta Torunia* czy też w „Bibliografii historii Pomorza Wschodniego i Zachodniego”. Na kontynuację opracowania E. Skobejko i I. Jaworczakowej przyszło czekać aż do 2000 r. Autorka *Bibliografii prac i publikacji Towarzystwa Naukowego w Toruniu za lata 1961-1999*, Anna Supruniuk, stanęła przed niezwykle trudnym zadaniem zebrania bardzo licznych materiałów konferencyjnych oraz pozycji wydawanych w seriach: „Fontes” i „Roczników TNT”, na łamach „Zapisek Historycznych”, w ramach „Prac Archeologicznych”, „Prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego”, „Tek Komisji Historii Sztuki”, „Studia Societatis Scientiarum Torunensis” wreszcie „Prac popularnonaukowych”. Artykuły, wystąpienia, książki oraz ich recenzje zostały zebrane w 4 działach. W pierwszym z nich znalazły się publikacje o charakterze ogólnym, zawierające informacje o działalności różnych instytucji kulturalnych: towarzystw naukowych z TNT na czele, bibliotek, archiwów oraz muzeów. W kolejnym zostały umieszczone prace z dziedziny nauk humanistycznych, głównie z archeologii, historii sztuki i kultury, historii Polski i samego Pomorza wreszcie nauk pomocniczych historii. O wiele skromniej na tym tle prezentuje się dorobek piśmienniczy i edytorski TNT z dziedziny nauk matematyczno-przyrodniczych i medycznych. W osobnym dziale zebrano akta sejmów księstwa pruskiego z XVI-XVII w., wydawane w latach 1948-1957 w formie mikrofilmów w ramach serii „Fontes II: Rotuli Photographica”. Dla ułatwienia korzystania z *Bibliografii* na końcu został zamieszczony skorowidz obejmujący nazwiska autorów, współautorów, redaktorów i recenzentów oraz nazwy geograficzne, tytuły czapism i prac zbiorowych.

Akt erekcyjny gmachu Towarzystwa Naukowego w Toruniu z 17 maja 1881 r., Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2000

Dla uczczenia swojego jubileuszu TNT przygotowało również specjalne wydanie Aktu erekcyjnego gmachu Towarzystwa przy ulicy Wysokiej. Ten ciekawy dokument, razem z kilkoma egzemplarzami polskich gazet, spoczywał blisko 100 lat w murach siedziby TNT, ukryty przed pruskimi władzami, i dopiero dzięki pracom renowacyjnym ujrział światło dzienne. Twórcy Towarzystwa musieli uciec się do takiego podstępu, aby przekazać następnym pokoleniom swoje rzeczywiste intencje, zawarte w słowach: „My zaś mamy w Bogu nadzieję, że Towarzystwa nasze, zyskawszy w tym domu siedzibę trwałą i własną, tem skuteczniej będą działały dla dobra naszego narodu i przyczynią się pracą swoją do tem szybszego podniesienia narodu naszego do godności i znaczenia na tej ziemi dziedzicznej mu przynależnego, oraz do odzyskania wolnej i samodzielnej Ojczyzny”. Publikacji dokumentu towarzyszy szkic Szczepana Wierchosławskiego, w którym na kilku stronicach została nakreślona sytuacja polityczna i społeczna w dziewiętnastowiecznych Prusach, pozycja Polaków oraz ich inicjatywy służące utrzymaniu niezależności gospodarczej, podniesieniu oświaty i zachowaniu tożsamości narodowej. Gmach przy ulicy Wysokiej, wzniesiony w latach osiemdziesiątych XIX w., po dziś dzień jest siedzibą Towarzystwa, a ono, w zmienionych warunkach, już „w wolnej i samodzielnej Ojczyźnie”, nadal służy społeczeństwu.

Anna Ziemełwska